

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ КРИЗИ 2019-ГО РОКУ В УКРАЇНІ

Фіскальна політика України під час війни носить експансивний характер. Однак в умовах післявоєнного відновлення велика кількість сфер економіки вимагатиме активного державного втручання, що потребуватиме збереження проактивної фіскальної політики. Відтак, розробка політик, котрі пов'язані з таким підходом, вимагатимуть передбачення можливих ризиків.

Історія вітчизняної фіскальної політики має достатньо релевантних прикладів прийняття ризикових рішень, одним з яких є явища кризового характеру 2019-го року. Нижче наведено особливості механізмів фіскальної кризи та висновки для можливих порад фіскального процесу майбутнього.

1. Дохідна частина бюджету України значною мірою залежить від податків, пов'язаних з імпортом.

Основна особливість українського бюджету, що уможливила кризові явища 2019-го року, є залежність його дохідної частини від податків та зборів чия база напряму залежить від обсягів імпорту. До них відносяться ПДВ з ввезених на територію України товарів, акцизний податок з ввезених на митну територію України товарів та ввізне мито. Нижче Таблиця 1 демонструє частку цих імпортозалежних статей доходів держбюджету у всій дохідній частині:

Таблиця 1

Частка імпортозалежних статей в доходах держбюджету

Рік	Доходи державного бюджету (тис. грн)	Сума імпортозалежних статей (тис. грн)	Частка відносно всіх доходів
2021	1 296 852 920,8	497 162 113,8	38,3%
2020	1 076 016 682,2	362 163 566,9	33,7%
2019	998 278 941,0	343 221 210,9	34,4%
2018	928 108 347,6	369 646 350,6	39,8%
2017	793 441 850,5	316 418 325,1	39,9%
2016	616 283 219,6	236 460 761,2	38,4%
2015	534 694 812,2	202 972 221,1	38,0%

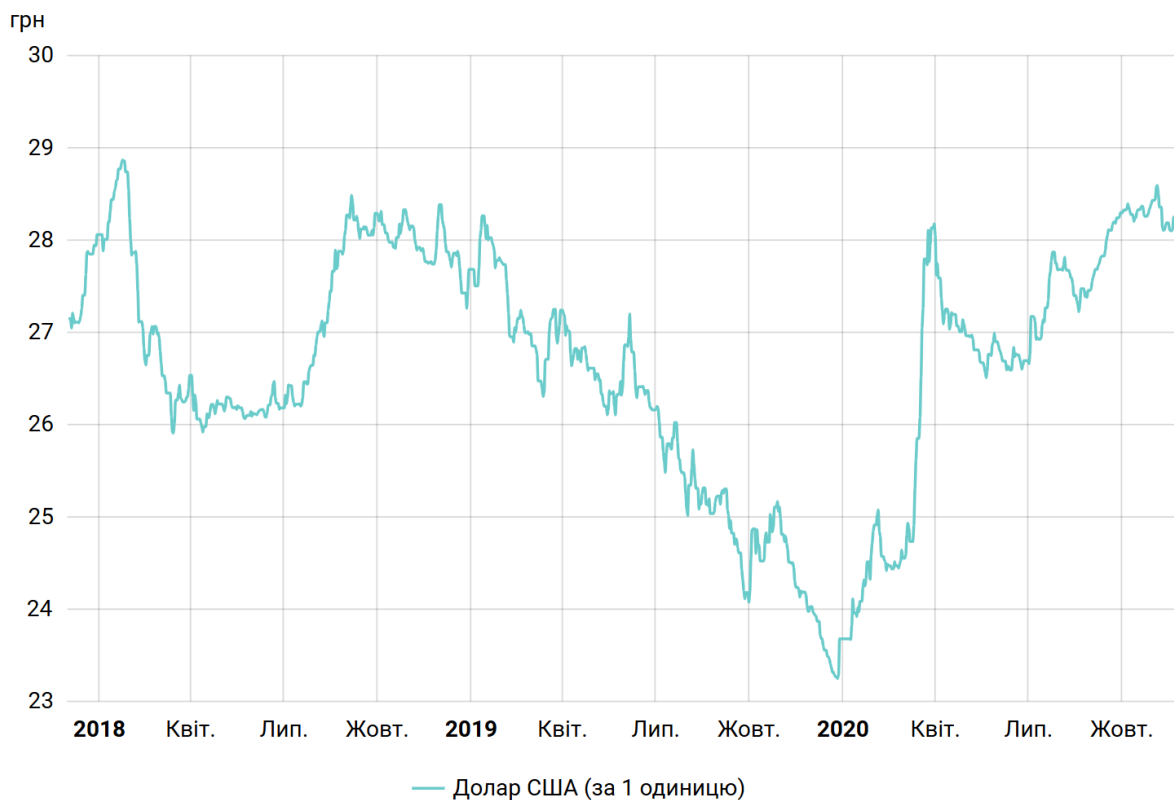
Джерело: складено за даними [1;2]

Як бачимо, середня частка імпортозалежних статей доходів в середньому складала 37,5% усіх надходжень до державного бюджету у 2015-2021 роках. Такий

стан справ ставить державний бюджет у пряму залежність від обсягів імпорту. Беручи до уваги те, що вартість імпортової продукції виражена в гривневому еквіваленті пов'язана з курсом гривні, це робить бюджет чутливим до волатильності курсу.

2. 2019 рік характеризувався посилення курсу гривні, що було пов'язано не тільки з волатильністю зовнішніх ринків, а й експансивністю фіскальної політики.

За даними НБУ в період з 01.01.2019 по 01.01.2020, курс гривні до долара знизився на 14,5%, з постійною динамікою:

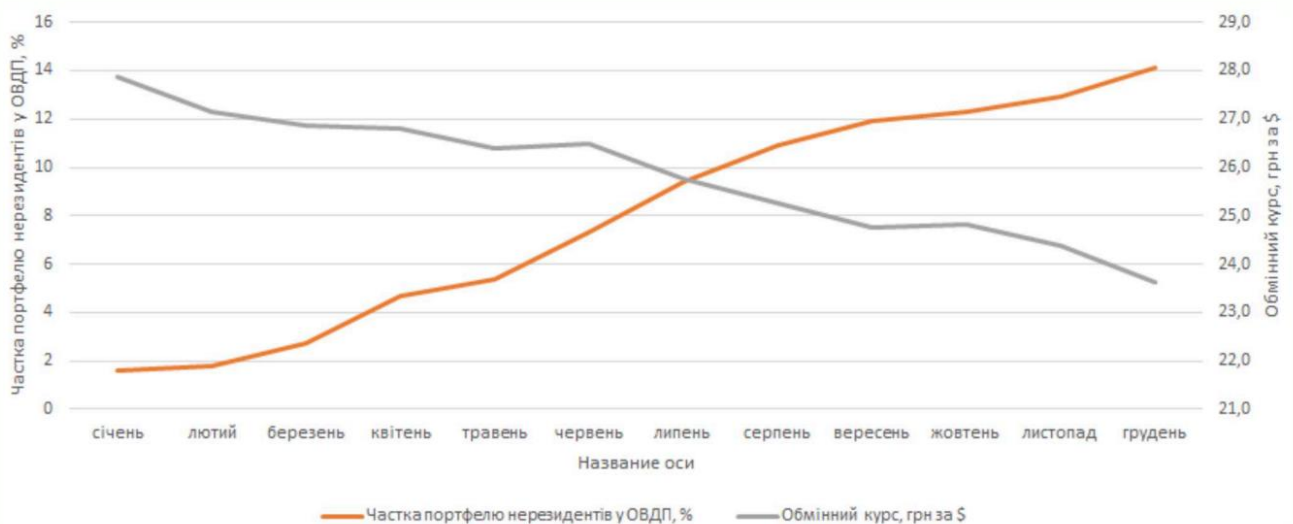

Рис. 1 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют
Джерело: [3]

Таке посилення гривні не може бути пояснене одними лише сезонними коливаннями та іншими зовнішніми факторами, натомість мають бути враховані наслідки експансивності фіскальної політики уряду.

Заплановані видатки перевищили очікувані доходи, а уряд стикнувся з перепонами у виконанні плану (навіть попри перший з 2014 року секвестр, проведений у жовтні): «За результатами року, недовиконання плану за доходами загального фонду держбюджету склало 28,6 млрд грн від секвестрованої версії, та 48,7 млрд грн від першого Закону про державний бюджет-2019» [4].

Завдяки сприятливому попиту на українські облігації уряд зміг залучити більше позик, переважно через інструмент єврооблігацій (євробондів). Хоча це й призвело до короткострокового фінансового полегшення, однак збільшило сукупну пропозицію іноземної валюти на валютному ринку України, а отже укріпило гривню.

Рис. 2. Динаміка зміни курсу гривні по відношенню до долара США (права шкала), та частки інвестицій нерезидентів у ОВДП (ліва шкала), 2019 рік
Джерело: [4]

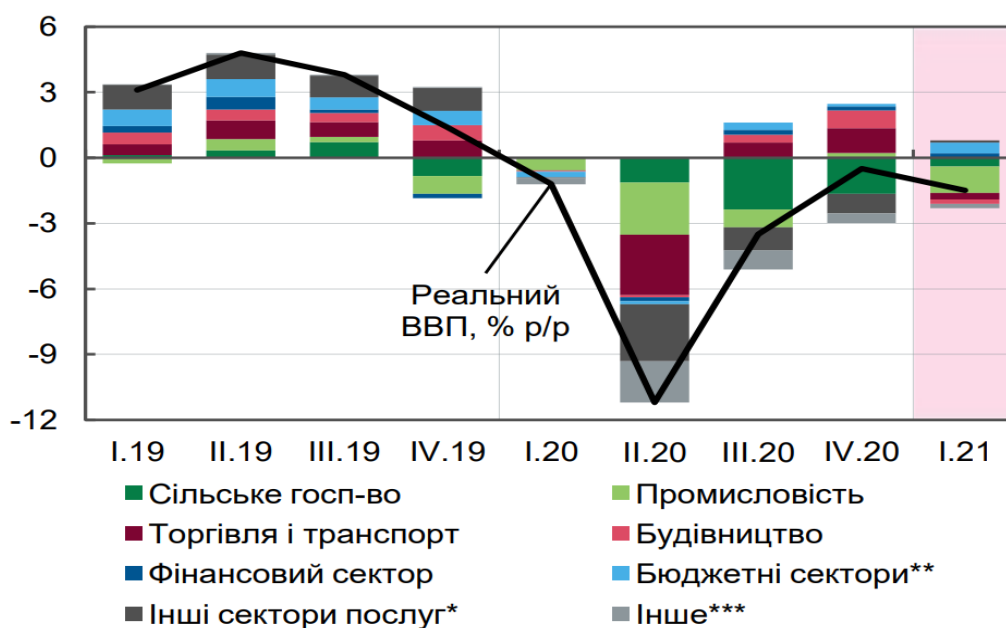
3. *Експансивна зовнішня політика призвела до циклу зворотнього зв'язку між нарощенням боргу, укріпленням гривні та невиконанням запланованих доходів.*

Описана вище політика призвела до циклу зворотнього зв'язку, який можна підсумувати наступним чином: збільшення державних видатків, зумовило необхідність випуску єврооблігацій для покриття дефіциту; приплив іноземної валюти зміцнив гривню, зменшивши надходження від імпортозалежних податків; цей дефіцит доходів збільшив бюджетний дефіцит, що вимагало подальших запозичень, які посилили ревальвацію валюти та продовжили цикл фіскального розбалансування.

4. *Одним з можливих наслідків політики держави стало падіння випуску експортноорієнтованих галузей*

Потенційним наслідком фіскальної політики 2019 року був її негативний вплив на реальний сектор України. Дані Інфляційного звіту НБУ за квітень 2021 року [5] вказують на падіння реального ВВП у 4 кварталі 2019-го року, насамперед через скорочення доданої вартості в сільському господарстві та промисловості (рис. 3).

Хоча точне визначення того, якою мірою це падіння було безпосередньо спричинене фіскальною політикою, потребує більш досконалого економетричного моделювання, тенденції, що спостерігаються, вказують на ймовірний зв'язок між цими факторами. Зростання курсу гривні, посилене випуском єврооблігацій, ймовірно, посилює тиск на експортно-орієнтовані сектори, такі як сільське господарство та промисловість, знизивши їх конкурентоспроможність та прибутковість. Ці спостереження підкреслюють важливість подальших досліджень для кращого розуміння взаємозв'язку між фіскальною політикою, динамікою валютного курсу та галузевими показниками.

Рис. 3. Внески ВДВ окремих видів діяльності в річну зміну реального ВВП, в.п.
Джерело: [5]

5. Фіскальні дисбаланси 2019-го року можуть слугувати прикладом для майбутніх політик та вказують на необхідність посилення ефективності публічних фінансів.

Гнучка фіскальна політика в поєднанні з довгостроковим плануванням матиме вирішальне значення для стабільності публічних фінансів при непередбачуваності післявоєнних економічних умов в Україні та світі. Враховуючи, що сфера публічних фінансів є однією з найвизначніших у фінансовій системі будь-якої країни, їхня роль в розвитку держави особливо відчутною стає в періоди кризових явищ в економіці [6; 7].

Стратегічний підхід до фіскальної політики має включати:

- а) надійне макроекономічне прогнозування, що дозволить передбачати та пом'якшувати ризики;
- б) впровадження інституційних реформ, зокрема таких, які посилювали б незалежність публічних фінансів;
- в) деполітизацію фіскальної політики задля збереження бюджетної стійкості, віддаючи перевагу прозорим, науково-обґрунтованим рішенням, аніж короткостроковим цілям.

Наведені вище пропозиції можуть сприяти збільшенню суспільної та міжнародної довіри, закладаючи підґрунтя для сталого зростання. Україна може використати уроки минулих фіскальних викликів з метою планування стабільного та процвітаючого майбутнього.

ДЖЕРЕЛА

1. Державний вебпортал “Open Budget”. URL: <https://openbudget.gov.ua/about-portal>

2. Бюджет України 2017 : статистичний збірник. *Міністерство фінансів України*. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf)
3. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=01.12.2017&endDate=01.12.2020>
4. Корнилюк А., Голинський Ю., Корж Б. (2020). Державний бюджет-2019. Аналіз виконання та уроки, які варто вивчити. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/06/Doslidzhennya-Derzhavniy-byudzheth-2019.-Analiz-vikonannya-ta-uroki-yaki-var-to-vivchiti.pdf>
5. Інфляційний звіт. Квітень 2021. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2021-Q2.pdf?v=9
6. Кужелєв М.О. (2020). Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, С. 42–44.
7. Nechyporenko A. (2019). Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. *Association agreement: driving integrational changes*: collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. P. 374–385.